

gyakorlást igénylő, esetleg 'utánozható' *mutatvány*. Ha pedig az ellentétes értelmű kifejezés a *nyaktörő mutatvány* lesz, az a *könnyű* melléknévnek leginkább az elsőként említett 'veszélytelen' értelméhez kapcsolódik. (Egy *könnyű táska* azonban sosem értelmezhető úgy, mint **veszélytelen táska*.) Két szinonimasorozat is kirajzolódik a fentiekben.

Érdemes még elgondolkodni a szótár lehetséges felhasználásain. Talán éppen az anyanyelvi oktatásba való bekapcsolása lehet – a magyar nyelvtudás és tudatosság fejlesztése révén – a leghasznosabb alkalmazási terület. A szótár az iskolák többségébe eljutva szerepet játszhat mind a magyarországi, mind a határon túli magyar anyanyelvű diákok oktatásában. Alkalmas lehet a kézikönyv játékosabb (a felső tagozaton) és elmélyültebb (a középiskolás tanulók esetében) feladatok elvégzésére is, melyek során hozzájárulhat a magyar nyelvi műveltség fejlesztéséhez. Nem csupán a különféle szólásokkal, rokon értelmű szavakkal, hanem adott esetben az antonim szavakkal való foglalkozásnak is lehet nagyon hasznos és az anyanyelvi ismereteket elmélyítő szerepe.

A bemutatott szótár nemcsak a magyar mint anyanyelv, hanem a *magyar mint idegen nyelv* oktatásában is hasznos segítség lehet, azaz jó szívvel ajánlható a magyarul tanuló idegennek is. Több, a mienknél jóval korábban és más nyelvterületeken született antonimaszótárként szolgáló gyűjtemény – ahogy említettem – sokszor az idegen nyelvek tanításának és tanulásának az előmozdítására jött létre. A kettős funkciójú szótárak német változatai a *német mint idegen nyelv* tanulása szempontjából használhatók igen jól, de hasonló szerepben terjedtek el ezek az *angol mint idegen nyelv* oktatásában is. Velük szemben az általam ismert orosz antonimaszótárak a nyelvi példák sokoldalúsága, illetve a nagyszámú irodalmi idézet alkalmazása nyomán inkább tudományos célokat szolgálnak.

Utoljára, de nem utolsósorban szólok a *Magyar ellentétszótár* nyelvészeti kutatásokban való hasznosításának lehetőségéről. A gya-

korlat fogja megmutatni, milyen új nyelvészeti kutatási területek nyílnak, illetve fejlődhetnek tovább e szótár birtokában. A főszerkesztő az alábbi módon fogalmazta meg, kinek ajánlja a munkát: „A szótár a magyar anyanyelvűek legszélesebb köre számára készült. A magyar nyelv oktatásának is jól használható segédeszköze. Újszerűsége és gazdag tartalma révén a *Magyar ellentétszótár* újabb szókészletteni és jelentéstani kutatások kiindulópontjává válhat.” A fentiekhez a recenziens a saját nevében legfeljebb annyit tehet még hozzá, hogy hasznos szótárforgatást, sok új kutatást és jó szórakozást kíván a szótár leendő használóinak.

Csetneki Sándorné Bodnár Ildikó

Jack C. Richards – Richard Schmidt
Longman dictionary of language teaching and applied linguistics
 [A nyelvtanítás és az alkalmazott nyelvészet szótára]

Harlow: Pearson Education Limited, 2010

(4. kiadás). 644 p.

ISBN 978-1-4082-0460-3

Jack C. Richards a nyelvtanítás, illetve az alkalmazott nyelvészet világszerte ismert szakértőjeként az egyik legtöbb publikációval rendelkező és legidézettebb szerző. Theodore S. Rodgersszel közösen írt *Approaches and methods in language teaching* című 1986-os könyve talán az egyik legjobb összefoglalása mindannak, amit a nyelvtanítás történetéről és főbb módszereiről tudunk.

Itt ismertetendő, felújított művének eredeti, első kiadása (még más szerzőtársakkal) 1985-ben jelent meg, és a *Longman dictionary of applied linguistics* címet viselte. A címben a nyelvtanítás nem szerepelt, és a szerző a nyelvtanítást akkor kifejezetten az alkalmazott nyelvészet részének tekintette. A jelen negyedik kiadás címében kettéválasztja e területe-

ket. Ennek fényében logikusnak tűnt, ha a munkát azzal kezdem, hogy megvizsgálom, az érintett szócikkek változtak-e az eredeti megjelenés óta eltelt majdnem 30 évben. *Language teaching* szócikk nem található egyik kiadásban sem (ezt végül is nem hiányolom), az *applied linguistics* szócikk pedig szó szerint azonos az első kiadásával. Csak annyi a különbség, hogy az elsővel ellentétben a negyedik kiadásban a címszavak fonetikai átírása nem található meg. Két meghatározást/jelentést ad, az egyik a nyelvtanítás/nyelvoktatás, a másik a nyelv és nyelvészet gyakorlati szempontú tanulmányozása. Mutassuk is be a szócikket:

- 1 *the study of second and foreign language learning and teaching*
- 2 *the study of language and linguistics in relation to practical problems, such as lexicography, translation, speech pathology, etc. Applied linguistics uses information from sociology, psychology, anthropology, and information theory as well as from linguistics in order to develop its own theoretical models of language and language use, and then uses this information and theory in practical areas such as syllabus design, speech therapy, language planning, stylistics, etc.*

Nézzük ezek után, hogyan határozza meg az *alkalmazott nyelvészet* fogalmát néhány más, szintén enciklopédia jellegű mű, illetve szerző. McArthur definíciója a következő:

The application of linguistics to the study and improvement of language teaching and learning, language planning, communication between groups, speech therapy and the management of language handicap, systems of communications, translating and interpreting, and lexicography. [...] (McArthur 1996: 78)

Matthews kettéválasztja a szűkebb és a bővebb értelmezést:

Strictly any application of linguistics. But often in practice of a discipline which applies the

findings of linguistics, among others, in education: e.g. or especially to teaching English as a foreign or second language (Matthews 1997: 22).

Crystal magyarul is kiadott enciklopédiájában pedig az alábbi definíciót találjuk:

A nyelvészet elméleteinek, módszereinek és eredményeinek alkalmazása más tudományterületeken felmerült nyelvi problémák tisztázásához. A kifejezést leginkább az idegennyelvtanítással és -tanulással kapcsolatban használják [...] (Crystal 1998: 512).

Úgy tűnik tehát, hogy a szakirodalom a nyelvtanítást többé-kevésbé az alkalmazott nyelvészet részének tekinti. Fölvetődik a kérdés, mi végre akkor az *and* kötőszó a könyv címében.

Az elemzést a következőkben néhány mennyiségi jellegű észrevétellel folytatom.

A szótár a szerzők saját, a bevezetőben található állítása szerint mintegy 3500 címszót tartalmaz. A hátsó borító ugyanakkor „közel 3000 részletes szócikkről” beszél. Ebből az következne, hogy van mintegy 500 nem részletes szócikk is. Nem részletesnek tekintetem az utaló szócikkeket, illetve a rövidítések feloldását, akár meg lehet találni a szótárban a feloldás szerinti címszót, akár nem. Nem idetartozónak, azaz részletesnek ítélttem meg az olyan rövidítéseket, ahol a feloldás mellett magyarázat is található, bár ilyenből a vizsgált részekben összesen egy darab volt.

Részletesen átolvastam a szótár A és M betűjét, azaz a 644 oldalból 80-at, a 3500 szócikkből 445-öt, azaz a szótár mintegy 12,5%-át. Néhány következtetésem alapja az arányosítás, azaz amennyiben elfogadjuk, hogy a 12,5% elég nagy, illetve jellemző minta, akkor várhatóan a mű egészére vonatkozóan igaz számszerű megállapításokat tehetünk. Ha például a vizsgált részek összesen 15 rövidítésfeloldást és 112 utaló címszót (azaz 127 nem részletes szócikket) tartalmaznak, és ez 12,5%-a 3500 szócikknek, akkor a szótár egészében statisztikailag 1016 ilyennek kell len-

nie, tehát a részletes szócikkek száma (azoké, ahol minimum egy rövid mondatnyi meghatározás szerepel) $3500 - 1016 = 2486$, azaz inkább közel 2500, mint „közel 3000”. Ez is jelentős szám, így a fő célközönségként megjelölt nyelvtanárok, illetve alkalmazott nyelvészet szakos hallgatók minden bizonnyal választ kaphatnak a releváns alapkérdésekre.

Vizsgáljuk meg ezek után azt, mi van benne a szótárban, és mi nincs, kiegészítve azzal, hogy ami benne van, valóban szükséges-e.

A részletesen elolvasott egynyelvű rész világos, egyértelmű definíciókat ad. Megjelenik egyebek mellett az *adaptive testing*, *admission test*, *analytic scoring*, *audio-visual method*, *authentic material*, *meaningful drill*, *mental lexicon*, *monitor hypothesis*, *motivation*, *multiplier effect* fogalom. Fontos hiányzó elemet nem találtam, ugyanakkor egy ilyen referencia jellegű munkában az idegennyelvtanítás, illetve alkalmazott nyelvészet szakos hallgatóknak, valamint az ugyancsak célcsoportként megjelölt gyakorló nyelvtanároknak nem feltétlenül van szükségük a sok, nem szigorúan a nyelvtanítás vagy az alkalmazott nyelvészet területére tartozó fogalomra/szócikkre. Ilyenek például az alábbiak: *adjunction*, *anomie*, *artificial intelligence*, *melting pot*, *mentalism*, *morphophonemic orthography*, *move alpha*.

A részletesen átnézett oldalakon kívül természetesen sok más meghatározásba is betekintettem. Megvizsgáltam például, hogy tesz-e különbséget a szótár *language acquisition* és *language learning* (nyelvelsajátítás és nyelvtanulás) között. Az első mintegy szinonimaként adja meg a másodikat (312), de azért – nagyon helyesen – leírja, hogy mindkettő létezik, és van, aki különbséget tesz közöttük. Hasonló módon különbözteti meg a szótár a *foreign language* és a *second language* fogalmát is. Az előbbinél használja a *non-native language* kifejezést is szinonimaként.

Az apróbb szerzői egyenlenségek mellett korrektúrázási pontatlanságok is előfordulnak. Például a *morphophonemic rules* szócikkben (376) nem standard IPA-szimbólum szerepel.

(NB. Az első kiadásban még volt egy táblázat az alkalmazott fonetikai jelekről, a negyedik kiadásból ez kimaradt.) A *multiplier effect* szócikk (381–382) nyelvileg rosszul formált mondatot tartalmaz. Az *agent* szócikk (18) két kurzivált és behúzott példamondatát követő *'Anthea is the agent'* állításnak nem szabadna behúzással kezdődnie. Nem teljes a következetesség a rövid, illetve hosszú kötőjelek használatában. Az *audiolingual method* címszót (40) követően alternatív fogalmakként megjelölt *aural-oral method*, illetve *mim-mem method* itt hosszú kötőjellel, saját szócikkükénél viszont *aural-oral method* (42), illetve *mim-mem method*ként van írva (365), azaz kiskötőjeles írásmódot kapott.

A *Longman dictionary of language teaching and applied linguistics* referenciakönyv, de úgy is élvezetes olvasmány, ha ide-oda lapozgatva olvassuk. Ajánlható minden hallgatónak és tanárnak, aki a napi tanítási feladatokban felmerülő nyelvi, nyelvészeti problémákon túl is érdeklődik a nyelv(észet) iránt, és az internet felületes gazdagságában nem találja meg koncentráltan a keresett fogalmak definícióit.

Varga György

IRODALOM

- Crystal, D. (1998): *A nyelv enciklopédiája*. Cambridge: Cambridge University Press, Budapest: Osiris Kiadó.
- Matthews, P. (1997): *The concise Oxford dictionary of linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- McArthur, T. (1996): *The Oxford companion to the English language*. Abridged Edition. Oxford: Oxford University Press.
- Richards, J. C. – Rodgers, T.S. (1986): *Approaches and methods in language teaching*. Cambridge: Cambridge University Press. (2. kiadás: 2001)
- Richards, J. C. – Platt, J. T. – Weber, H. (1985): *Longman dictionary of applied linguistics*. Harlow: Longman.